

DEUİFD L / 2019, ss. 209-222.

**KAYNAŞTIRMA VE SOSYAL BÜTÜNLEŞTİRME
BİLİNCİNİN ARTIRILMASI: ÖZEL EĞİTİM DERSİNİN
İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİNİN KAYNAŞTIRMA
YETERLİK ALGILARINA ETKİSİ***

Hilmi TÜRKYILMAZ**

ÖZ

Psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarının insana verdiği önem ve insan hakları alanında gözlenen gelişmeler yanında genel ve özel eğitim alanındaki değişme ve gelişmeler kaynaştırma düşüncesinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kaynaştırma, özel gereksinimli bireylerin normal sınıflarda eğitimlerini sürdürmeleri yoluyla akademik ve sosyal anlamda onların toplumsal bütünleşmelerini sağlayan bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamaları dünya genelinde hızla yaygınlaşmasına rağmen ülkemizde tam olarak başarılı olunduğu söylenemez. Sahada yapılan araştırmalar incelendiğinde başarıya ulaşılmasındaki engellerden birisi de olumsuz öğretmen tutumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğretmen adaylarına verilen Özel Eğitim dersi bu engeli ortadan kaldırmaya yönelik bir işlev görmektedir. İşte bu araştırmada Özel Eğitim dersinin İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin kaynaştırma ve bütünleştirme ile ilgili yeterlik algılarına etkisi araştırılmıştır. Araştırma, tek grup ön test-son test deneysel modele göre desenlenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre ders öncesine göre öğrencilerin kaynaştırma yeterlik algıları ve kendilerine duydukları özgüven anlamlı derecede artmıştır. Öğrencilere konuyla ilgili verilen dersin yararlı olduğu görülmekte olup, Özel Eğitim vb. derslerin İlahiyat Fakültelerinde okutulmasına devam edilmesi önerilmektedir. Bu araştırmanın konuyla ilgili yararlı bir tartışma ortamı oluşturacağı düşünülmektedir.

---

* Bu çalışma Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi tarafından 2-4 Mayıs 2019 tarihinde düzenlenen I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu'nda sunulan tebliğden geliştirilmiştir.

** Öğr. Gör. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü, hilmiturkyilmaz@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7490-6612>.

Makalenin Hakemlere Gönderiliş Tarihi : 22/10/2019

Makalenin Hakemlerden Geliş Tarihi : 02/12/2019

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Kaynaştırma, Bütünleştirme, Sosyal Bütünleşme, İlahiyat Fakültesi

INCREASING MAINSTREAMING AND SOCIAL INTEGRATION
AWARENESS: THE EFFECT OF SPECIAL EDUCATION COURSE ON
THE INCLUSION PRACTICES COMPETENCE OF DIVINITY
FACULTY STUDENTS

ABSTRACT

In addition to the importance given to human by science such as psychology and sociology and the developments observed in the field of human rights, changes and developments in the field of general and special education led to the idea of mainstreaming. Mainstreaming is accepted as an application that enables the social integration of exceptional children in academic and social terms by continuing their education in normal classes. Although mainstreaming and integration practices are rapidly spreading throughout the world, it cannot be said that they have been successful in our country. When the researches in the field are examined, one of the obstacles to success is negative teacher attitudes. The Special Education course given to prospective teachers has a function to eliminate this obstacle. In this research, the effect of Special Education course on the competence of the students of the Faculty of Divinity related to mainstreaming and integration was investigated. The research was designed according to one group pretest-posttest experimental model.

According to the results of the study, students' perceptions of mainstreaming competence and their self-confidence increased significantly compared to the pre-lesson level. It is seen that the course given to the students is useful and it's suggested to continue to be taught special education, etc. courses in Faculties of Divinity. It is thought that this research will provide a useful discussion environment.

Keywords: Special Education, Mainstreaming, Integration, Social Integration, Faculty of Divinity

I-Giriş

Eğitimde yakın zamana kadar geleneksel eğitim olarak adlandırılan bir sistem kullanılmaktaydı. Bu yaklaşımda öğretme-öğretme sürecinde zamanın büyük bir bölümünü öğretmen kullanmakta yani öğretmen merkezli bir eğitim tercih edilmekte ve iletişim de tek yönlü olmaktadır. Toplu öğretimin esas olduğu bu yaklaşımda öğrencilerin bireysel farklılıkları, yetenekleri, ilgileri, beklentileri öğrenme hızı vb. noktalar dikkate alınmamakta idi. Fakat bilim ve teknolojideki gelişmeler, ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal alanlarda görülen gelişme ve

değişmeler mevcut eğitim paradigmalarında değişikliğe gidilmesine neden olmuştur. Yeni paradigma, öğretmeni değil öğrenciyi merkeze alan, bireysel farklılıkları dikkate alan, araştırmacı, öğrenmeyi öğrenen, problem çözme yeterliliğine sahip bireyler yetiştirmeyi ilke edinen bir yaklaşıma sahiptir. (Balay, 2004, 3; Çelikkaya, 2009, 66-67; Girgin, 2011, 3; Numanoğlu, 1999, 347; Özden, 2011, 6-7; Sünbül, 2007, 149.)

Günümüzde her birey kendine özgü fiziksel özellikler, zekâ, sosyoekonomik düzey, cinsiyet ve kültür değişkenlerinin bileşimi ile bir bütün ve eşsiz olarak kabul edilmektedir. Eğitim sistemine dahil olan bireyler, okul ve sınıf gibi fiziksel ortamlara doğuştan veya sonradan edinilmiş özelliklerini getirerek kendilerine sunulan eğitimden en üst düzeyde yararlanmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla eğitim kurumlarında oluşturulan sınıflarda öğrenci sayısı kadar farklı bireysel özelliklere sahip kişi ve grupların bulunması doğal bir sonuçtur. Bu sınıflarda gelişim özellikleri bakımından normallik gösteren öğrencilerin yanında, birçok konuda yetersizliği ve engeli olan öğrenciler de bulunmaktadır.

Günümüz eğitim sistemi sınıf içindeki söz konusu farklı özellikleri çeşitlilik ve zenginlik kabul eden bir anlayışa sahiptir. Dolayısıyla engeli olan bireylerin mümkün olduğunca kendi akranlarıyla birlikte genel eğitim sınıfında normal öğrencilerle eğitim görmesi gerektiği savunulmaktadır.

Önceki dönemlerde engelli öğrencilerin devlet okullarında genel sınıflarda eğitime alınması çoğunlukla kabul edilmiyordu. Bu durumda engelli bireyler ya çeşitli kurumlara yerleştiriliyor ya da aileler özel okullara para ödemek zorunda kalıyordu. Bugün yasal olarak bütün engelli öğrenciler ücretsiz ve ihtiyaçlarına uygun eğitim alma hakkına sahiptir (Mastropieri - Scruggs, 2016, 3). Günümüzdeki yaklaşım, engelli öğrencilerin genel eğitim sınıflarından en az şekilde ayrıştırılarak eğitilmelerini önermektedir. Buna göre mümkün olduğu ölçüde, engelli öğrenciler özel okullara veya özel sınıflara gönderilmemeli ve bu öğrenciler koşullar elverdiğince engelli olmayan öğrencilerin bulunduğu sınıflarda eğitim almalıdır (Mastropieri - Scruggs, 2016, 7).

Yukarıda da ifade edildiği gibi eğitimde her birey, bir diğerinden farklıdır. Her çocuk kendine özgü bedensel yapıya ve işlevlere, çeşitli alanlarda öğrenme özelliklerine ve hızına, duygusal özelliklere sahiptir. Bu farklılıklar belli sınırlar içinde olduğunda, öğrenciler genel eğitim hizmetlerinden yararlanabilmektedir. Bununla birlikte farklılıkların daha

büyük boyutlu olduğu çocuklarda, genel eğitim hizmetleri yetersiz kalmakta ve özel eğitim hizmetleri gerekli olmaktadır. (Kırcaali - İftar, 1998.)

Özel eğitim, yetersizliği olan öğrencilerin, öğrenmelerini ve okul sonrası yaşama hazırlanabilmelerini sağlamak üzere oluşturulmuştur (Polloway – Serna – Patton - Bailey, 2014, 3).

Her ne kadar 1973 tarihinde çıkarılan Milli Eğitim Temel kanunu 8. Maddesinde “özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için özel tedbirler alınır” ifadesine yer verilse de ülkemizde yeni bakış açısıyla özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları 1980’li yıllarda başlamıştır. Fakat söz konusu uygulamaların, 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin (KHK) 1997 yılında çıkarılmasıyla yaygınlaştığı söylenebilir. Bahsedilen KHK’de tanımlar başlığı altında “özel eğitim”, özel eğitim gerektiren bireylerin bu eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleriyle onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitim olarak tanımlanmıştır. Başka bir ifade ile özel eğitim, ortalama öğrenci özelliklerinden önemli ölçüde farklılaşan öğrencilere sağlanan, bireysel olarak planlanmış ve bireyin bağımsız yaşama olasılığını en üst düzeye çıkarmayı hedefleyen eğitim hizmetlerinin bütünüdür (Kırcaali -İftar, 1998, 3).

Özel eğitim gerektiren, diğer bir deyişle “özel gereksinimli öğrenciler” ise aynı kararnamede; çeşitli nedenlerle, bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından beklenen düzeyden anlamlı farklılık gösteren birey olarak tanımlanmıştır.

Genel olarak özel gereksinim, hem gelişimsel yetersizliği olan hem de üstün zekâlı çocukları ifade etmek için kullanılır. Özel gereksinimli çocuk, zihinsel özellik, duysal beceri, iletişim becerisi, duyu ve davranış gelişimi ve fiziksel özellik bakımından diğer çocuklardan farklı olan çocuk anlamına gelmektedir (Kirk – Gallagher - Coleman, 2017, 5). Kısaca özel gereksinimi olan birey ifadesi bireysel özellikleri ve eğitim yeterlilikleri açısından yetersizlik gösteren bireylerin yanı sıra üstün performans sergileyen bireyleri de kapsamaktadır. Bu bağlamda özel gereksinimli birey ifadesinin, engelli birey ifadesine göre daha bütünleştirici ve kapsayıcı bir niteleme olduğu söylenebilir.

Eğitim siteminde ayrıştırılmış sistemlerden kaynaştırma eğitimine geçişte psikoloji, sosyoloji gibi bilim dallarının insana verdiği önem, insan hakları ve demokrasi anlayışında yaşanan gelişmeler yanında genel ve özel eğitim alanındaki değişme ve gelişmeler de etkili olmuştur.

“Kaynaştırma”, özel eğitim gerektiren bireylerin diğer bireylerle karşılıklı etkileşim içinde bulunmalarını sağlamak ve eğitim amaçlarını en üst düzeyde gerçekleştirmek için geliştirilmiş eğitim ortamlarını ifade etmektedir. Bu yönüyle kaynaştırma, özel gereksinimli bireylerin normal sınıflarda eğitimlerini sürdürmeleri yoluyla akademik ve sosyal anlamda onların toplumsal bütünleşmelerini sağlayan bir uygulama olarak kabul edilmektedir. Yetenekli öğretmenler tarafından sunulan iyi bir eğitim sayesinde yetersizliği olan öğrenciler, öğrendiklerini hayatın zorlukları karşısında uygulayabilme becerisi geliştirebileceklerdir (Polloway – Serna – Patton - Bailey, 2014, 3).

Kaynaştırma programının başarılı yürütülmesi çeşitli değişkenlere bağlıdır. Bunlar arasında kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşması için öğretmenin ve okul personelinin kaynaştırma yaklaşımını benimsemesi, kaynaştırma sınıfının hazırlanması, eğitim programının bireyselleştirilmesi, etkili sınıf yönetimi tekniklerinin kullanılması gibi bazı faktörler bulunmaktadır. (Kırcalı-İftar, 1998, 19-22)

1970’li yıllarda Amerika Birleşik Devletleri’nde başlatılan kaynaştırma uygulamaları artık bizim eğitim sistemimizde de yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Dünya genelinde hızla yaygınlaşan kaynaştırma ve bütünleştirme uygulamalarıyla ilgili ülkemizde yapılan araştırmalar incelendiğinde, sahada bazı engellerle karşılaşıldığı görülmektedir. Bunlardan birisi de olumsuz öğretmen tutumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynaştırma uygulamalarının istenilen düzeye ulaşması ancak bu engellerin ortadan kaldırılmasıyla mümkündür. Öğretmenlerle ilgili olan engellerin ortadan kaldırılması ve kaynaştırma uygulamalarının başarıya ulaşması, öğretmen adaylarına uygulama konularında verilen eğitimle yakından ilgilidir. Genel olarak bakıldığında öğretmenlerin olumsuz tutumlarının değiştirilmesi Hizmetiçi eğitim programları ve Hizmet öncesi eğitim programları olmak üzere iki yolla mümkün olduğu söylenebilir. Öğretmen adaylarına verilen Özel Eğitim dersi bu amaca yönelik bir işlev görmektedir. İşte bu araştırmada Özel Eğitim dersinin İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin kaynaştırma ile ilgili tutumlarına etkisi araştırılmıştır.

Özel eğitim dersi, İlahiyat Fakültelerinde¹ okutulan Pedagojik formasyon derslerinden biridir. Fakat bu ders, pedagojik formasyon eğitimi derslerinde seçimlik ders havuzunda yer aldığından söz konusu dersin okutulması fakültelerin tercihinin bırakılmıştır. Dolayısıyla bazı fakültelerde özel eğitim dersine yer verilirken bazı fakültelerde bu derse yer verilmemektedir.

Günümüzde İlahiyat Fakültelerinden mezun olan öğrenciler Diyanet İşleri Başkanlığı'nda din görevlisi olarak ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmeni olarak istihdam edilmektedir. İlahiyat Fakültesi mezunları, ister DİB'nda² isterse MEB'nda görev alsın din eğitimi ve öğretimi yapması sebebiyle bireylerle/insanlarla muhatap olduğundan toplumda bir şekilde özel gereksinimli bireylerle karşılaşmaktadırlar. Bunun yanında DKAB öğretmenlerinin MEB kaynaştırma sınıflarında da görev yaptığı bilinmektedir. Dolayısıyla İlahiyat Fakültesinden mezun olacak öğretmen ve din görevlisi adaylarının özel gereksinimli bireylerin özellikleri, onların sosyo-psikolojisi hakkında bilgi sahibi olması son derece önemlidir. Özel eğitim dersi bahsedilen işlevi yerine getirmek üzere konulmuş derslerden birisidir. Onun için bu çalışmada ilk olarak öntest çalışması ile İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin kaynaştırma ve sosyal bütünleştirme konusundaki bilgi ve yeterlik algıları tespit edilmiştir. Daha sonra da Özel Eğitim dersini alan aynı öğrencilerin geldiği nokta son test çalışması ile ortaya konulmuştur.

Öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik tutumlarını incelemek üzere birçok araştırma yapıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu engelli öğrencinin kaynaştırılmasına ilişkin kendi bilgilerinin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin eğitim almaya en çok gereksinin duydukları konuların sırasıyla, öğretim yöntemleri, diğer

¹ “İlahiyat Fakülteleri bazı şehirlerde farklı isimlerle yer almaktadır. Fakat eğitim müfredatları aşağı yukarı birbirine benzemektedir. Bu isimler, İlahiyat Fakültesi, İslami İlimler Fakültesi, İlahiyat Bilimleri Fakültesi, Dinî İlimler Fakültesi, Uluslararası İslam ve Din Bilimleri Fakültesi.

² Özel gereksinimli bireyler Diyanet İşleri Başkanlığı'nın din hizmeti götürdüğü gruplar içinde yer almaktadır. Bu alana yönelik din hizmetleri DİB ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı arasında yapılan 26/10/2011 tarihli protokol gereğince gerçekleştirilmektedir. (Kızılabdullah - Kızılabdullah, 2018, 146)

öğrenci velilerini bilgilendirme, farklı engel gruplarındaki çocukların genel özellikleri ve programı çocukların özelliklerine uyarlama olduğu görülmektedir (Kargın- Acarlar - Sucuoğlu, 2003, 60).

Kaynaştırma uygulamalarında çalışan ve çalışmayan öğretmenlerin zihinsel engellilerin kaynaştırmasına yönelik tutumları araştırılmış (Diken - Sucuoğlu, 2001), bir diğer çalışmada ise kaynaştırmaya yönelik olumsuz tutumları azaltmak amacıyla hizmet içi eğitim programının düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (Yıkılmış – Şahbaz - Peker, 1997). Öğretmenlerin engelli öğrenciler ve kaynaştırmaya yönelik tutumlarını inceleyen bir başka çalışmada ise öğretmenlerin çoğunun tam gün kaynaştırmayı onaylamadıkları ve engelli öğrencilere ancak eğitsel destek verebileceklerini belirttikleri görülmüştür. (Baykoç – Dönmez - Avcı - Aslan 1997)

Yetiştirilecek olan öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik olarak bilgilendirilmelerinin öğretmenlerin tutumlarını önemli derece etkilediği görülmektedir. Bu konuda araştırmalara bakıldığında daha çok sınıf öğretmenleri üzerine yapıldığı görülmekle birlikte az da olsa branş öğretmen adaylarına yönelik yapılmış bazı çalışmalara rastlanılmaktadır. Örneğin Gözün ve Yıkılmış'ın yaptığı çalışmada, Matematik, Fen, Sosyal ve Türkçe Öğretmen adaylarına yönelik kaynaştırma bilgilendirme programına katılan deney grubundaki öğretmen adaylarının, kaynaştırmaya yönelik tutumlarında olumlu yönde anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. (Akçamete - Kargın, 1994; Kilgor, 1982; Leyser - Abrams, 1983; Mayhew, 1994; Yıkılmış - Şahbaz - Peker, 1997; Gözün - Yıkılmış, 2004). Fakat İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarına yönelik herhangi bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Onun için bu çalışma Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Meslek Dersleri öğretmen adayları olan öğrencilere yönelik olarak yapılmıştır.

II-Araştırmanın Modeli

Araştırma, tek grup ön test-son test deneysel modele göre desenlenmiştir. Özel Eğitim dersini alan İlahiyat Fakültesi öğretmen adayları üzerinde gerçekleştirildiği için tek grup öntest-sontest deneysel modele göre çalışma yürütülmüştür. (Karasar, 2006)

III-Ders İşleme Süreci

İlahiyat Fakültesinde 2017-2018 öğretim yılı bahar döneminde yapılan Özel Eğitim dersinde haftalara göre şu içerikler anlatılmıştır. a) Özel Eğitimi Tanımlayan Temel Kavramlar (1. Hafta), b) Özel Eğitim ve Kaynaştırmaya Tarihsel Bakış/Tarihçe (2. Hafta), c) Özel Gereksinimli Çocukların Sınıflandırılması (3-4. Hafta), d) Özel Gereksinimli Çocukların Belirlenme Süreci (5. Hafta), e) Eğitim Programları Nasıl Bireyselleştirilir? (BEP) (6. Hafta), f) Kaynaştırma Sınıflarında Uygulanacak Eğitim Düzenlemeleri (7. Hafta), g) Kaynaştırma Sınıflarında Uygulanacak Eğitim Yöntem ve Teknikleri (8-9-10. Hafta), k) Değerlendirme ve Örnek Olaylar (11-12. Hafta)

IV-Çalışma grubu

Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 2017-2018 öğretim yılı bahar döneminde Özel Eğitim dersini alan ikinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada öntest uygulamalarında 79, son test uygulamalarında ise 71 öğretmen adayına ulaşılmıştır.

V-Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler Umesh Sharma, Tim Loreman ve Chris Forlin (2011) tarafından geliştirilip Türkçe uyarlaması Bayar (2015) tarafından yapılan “Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretmen Yeterliği Ölçeği” ile toplanmıştır.

Kaynaştırma Uygulamalarında Öğretmen Yeterliği Ölçeği (KUÖYÖ) toplamda 18 maddeden oluşmakta ve 6'lı Likert tipi bir derecelendirme içermektedir (“1” Kesinlikle Katılmıyorum, “2” Katılmıyorum, “3” Kısmen Katılmıyorum “4” Kısmen Katılıyorum, “5” Katılıyorum, “6” Kesinlikle Katılıyorum). Ölçekten alınabilecek puanlar 18 ile 108 arasında sıralanmaktadır. Yükselen puanlar bireyin kaynaştırma eğitimi uygulamalarındaki yeterlik algısına yüksek düzeyde sahip olduğunu göstermektedir.

Uyarlanan ölçeğin bütününde Cronbach Alpha (α) değeri 0.89 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin bütünü için Cronbach Alpha (α) değeri tekrar hesaplanmış ve 0.88 olduğu belirlenmiştir.

VI-Verilerin Analizi

Verilerin analiz edilmesinde SPSS 22.0 programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde aritmetik ortalama, standart sapma, ilişkisiz örneklem için t testi (Independent Samples T-Test) kullanılmıştır.

VII-Bulgular

Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi “Özel Eğitim dersini alan İlahiyat Fakültesi öğrencileri ve din eğitimcisi/öğretmeni³ adaylarının kaynaştırma yeterlikleri ön test ve son testten puanları arasında anlamlı farklılık var mıdır?” şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 1

Öğretmen Adaylarının Öntest ve Sonteste Göre Kaynaştırma Yeterliği Puanlarının İlişkisiz Örneklem İçin t Testi Sonuçları

Uygulama	n	$\bar{X}$	S	d	t	p
Öntest	79	83,29	10,10	148	-3,50	,01
Sontest	71	88,91	9,40			

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının kaynaştırma yeterlikleri öntestten sonteste anlamlı derecede artmıştır [$t_{(148)} = -3,50$, $p < .05$]. Özel Eğitim dersinin öğretmen adaylarının kaynaştırma yeterliklerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

³ İlahiyat Fakültesinden mezun olan öğrencilerin, hem Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmeni, İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni hem de Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde Kur'an kursu öğreticisi, imam, müezzin vb. görevlere aday olduğundan burada genel bir ifade olarak “din eğitimcisi/öğretmeni adayı” ifadesi kullanılmıştır.

İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi “Özel Eğitim dersini alan öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere eğitim verme konusundaki öz güvenleri ön testten son testte anlamlı derecede farklılık göstermekte midir?” şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 2

Öğretmen Adaylarının Öntest ve Sonteste Göre Özgüven Puanlarının İlişkisiz Örneklem İÇİN t Testi Sonuçları

Uygulama	n	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Öntest	79	1,89	,59	148	-2,99	,03
Sontest	71	2,18	,56			

Tablo 1 incelendiğinde öğretmen adaylarının özgüvenleri öntestten sonteste anlamlı derecede artmıştır [$t_{(148)} = -2,99$, $p < .05$]. Adaylara özgüven aralığı “düşük, orta ve yüksek” olarak sunulmuştur. Olumlu ifadelerle ilişkin yanıtlara “düşük” den “yüksek” e doğru ve 1’den 3’e doğru sayısal değerler verilerek puanlanmıştır. Değerlendirme ölçeğinin puan aralığının hesaplanmasında $(3-1=2)$ ($2/3=0.66$) katsayısı esas alındığında; ağırlıklı aritmetik ortalamalarının değerlendirme aralığı şu şekilde oluşturulmuştur: 1.00-1.66 arası düşük, 1.67-2.33 arası orta ve 2.34-3.00 arası ise yüksek olarak belirlenmiştir. Verilen cevaplara göre adaylar kendine orta düzeyde güvenmektedir.

Veriler incelendiğinde İlahiyat Fakültesindeki Özel Eğitim dersinin öğretmen adaylarının özgüvenlerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

VIII-Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma İlahiyat Fakültesinde okuyan öğrencilerin kaynaştırma ve sosyal bütünleştirme konusunda bilinçlerinin artırılmasına yönelik olarak yapılmıştır. Bu bağlamda Özel Eğitim dersinin İlahiyat Fakültesi öğretmen adaylarının kaynaştırma ile ilgili yeterlik algılarına etkisi araştırılmıştır.

Araştırma sonucunda Özel Eğitim dersi, öğretmen adaylarının kaynaştırma yeterlik algılarını anlamlı derecede artırmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere eğitim verme konusundaki öz güvenleri ön testten son teste anlamlı derecede artmıştır.

Bu konuda Yavuz (2005) ve Battal'ın (2007) yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin, Camadan'ın (2015) çalışmasında ise öğretmen adaylarının kendilerini kaynaştırma eğitiminde yeterli gördükleri sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar araştırmadan elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir.

İlahiyat fakültelerinden mezun olan öğrencilerin günümüzde Diyanet İşleri Başkanlığı'nda din görevlisi olarak ve Milli Eğitim Bakanlığı'nda ise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ve İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri öğretmeni olarak istihdam edildiği düşünüldüğünde, din eğitimi hizmeti sundukları ortamlarda özel gereksinimli bireyler ile karşılaşma ihtimali çok yüksektir. Onun için araştırma sonucunda da görüldüğü gibi Özel Eğitim dersinin önemli bir işlevi yerine getirdiği düşünülmektedir. Söz konusu ders her ne kadar seçmeli dersler arasında yer alsada bu alandaki bütün öğrenciler için faydalı olduğu görülmektedir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin özellikleri ve sosyopsikolojisi düşünüldüğünde onları daha iyi anlamaya yönelik daha farklı derslerin lisans eğitimi esnasında okutulması din eğitimi açısından önemli görülmektedir.

Kuşkusuz 1980'li yıllardan itibaren Türkiye'de önemi anlaşılan ve özellikle 2000'li yıllardan itibaren üzerinde yapılan bilimsel çalışmaların ciddi anlamda artış gösterdiği özel eğitim, eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak devam edecek ve çalışmalar daha da artacaktır.

Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı din hizmeti faaliyetlerini hem cami içerisinde hem de cami dışında yürütmektedir. Cami dışında yapılan

din hizmetleri kapsamında cezaevleri, yetiştirme yurtları, çocuk evleri, huzurevleri vb. kurumlarda Diyanet İşleri Başkanlığı personel istihdam etmektedir. Başkanlık sosyo-kültürel faaliyetleri de içeren cami dışı din hizmetleri ile toplumun hemen her kesimini kucaklamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda toplumun hemen her alanına ulaşmaya çalışan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın önündeki en ciddi konulardan biri "nitelikli personel yetiştirilmesi" meselesidir. Özellikle dezavantajlı olarak tanımlanan gruplara hizmet götürecektir personelin, sadece hizmet içi eğitim programlarına alınması yeterli değildir. Bu çerçevede mezun olduktan sonra Diyanet İşleri Başkanlığı'nda görev alacak öğrencilere daha lisansta iken görev alacakları alandaki hedef kitlenin sosyo-psikolojini anlamaya yönelik eğitimler verilmeli, ilgili alanda uzmanlaşmaları sağlanmalıdır. Bunun için de İlahiyat Fakülteleri içinde gerekli programların ve derslerin açılması, bu alanlarda daha fazla bilimsel çalışmaların yapılması teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, Gönül - Kargın, Tevhide. Hizmetiçi Eğitim Programının Öğretmenlerin İşitme Özel Gereksinimlilere Yönelik Tutumlarına Etkisi. *Özel Eğitim Dergisi*, (1994)1(4): 13-19.
- Balay, Refik, (2004) “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, Cilt: 37, Sayı: 2, Ankara.
- Baykoç Dönmez, Necate - Avcı, Neslihan - Aslan, N. “İlk ve Orta Öğretim Kurumu Öğretmenlerinin Engellilere ve Kaynaştırmaya İlişkin Bilgi ve Görüşleri”, *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, Eskişehir: 10-12 Eylül 1997.
- Baykoç Dönmez, Necate - Avcı, Neslihan - Aslan, N. “Entegrasyona Katılan ve Katılmayan Bireylerin Entegrasyona İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi”. 7. Özel Eğitim Günleri. Eskişehir, 1997.
- Battal, İbrahim. Sınıf Öğretmenlerinin ve Branş Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimine İlişkin Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi (Uşak İli Örneği) *Yüksek Lisans Tezi*, Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, 2007.
- Camadan, Fatih. Sınıf Öğretmenleri ve Sınıf Öğretmeni Adaylarının Kaynaştırma Eğitimine ve BEP Hazırlamaya İlişkin Öz yeterliliklerinin Belirlenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 2012, 11(39): 128-138.
- Çelikkaya, Hasan, (2009), *Eğitim Bilimlerine Giriş: Eğitimcilik ve Öğretmenlik*, 4. Baskı Ankara: Nobel Yayıncılık, 2009.
- Girgin, Günseli. “Çağdaş Eğitim Sisteminde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik”, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (Ed. Alim Kaya), Ankara: Anı Yayınları, 7. Baskı, 2011.
- Gözün, Özlem - Yıkmış, Ahmet. “Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2004, 5 (2): 65-77.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

- Kargın, Tevhide - Acarlar Funda – Sucuoğlu, Bülbin, “Öğretmen (2003), Yönetici ve Anne Babaların Kaynaştırma Uygulamalarına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi”, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2003, 4 (2): 55-76.
- Kırcaali-İftar, Gönül. *Özel Eğitim*, (Ed.Süleyman Eripek), İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1018, 1998.
- Kırk, Samuel – Gallagher James - Coleman, Mary Ruth, *Özel Gereksinimli Çocukların Eğitimi*, (Çev. Ed. S. Rakap, S. Kalkan), Ankara: Nobel Yayıncılık, 2017.
- Kızılabdullah, Yıldız - Kızılabdullah. Şahin. “Cami Dışında Din Hizmetleri”, *Din Hizmetlerinde Rehberlik ve İletişim*, Ed. Recai Doğan, Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.
- Leyser, Yona - Abrams, Peder D. “A Shift to the Positive: An Effective Programme for Changing Pre-service Teachers' Attitudes toward the Disabled”. *Educational Review*, 35(1) 35-43, 1983.
- Mastropieri Margo A. - Scruggs Thoms E. *Kaynaştırma Sınıfı* (Çev. Ed. M. Şahin, T. Altun). Nobel Yayıncılık, Ankara, 2016,
- Numanaoğlu, Gülcan. “Bilgi Toplumu-Eğitim-Yeni Kimlikler-II: Bilgi Toplumu ve Eğitimde Yeni Kimlikler”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32, (1-2), Ankara, 1999.
- Özden, Yüksel. *Öğrenme ve Öğretme*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2011.
- Polloway, Edward A. - Serna Loretta - Patton James R. - Bailey Jenevie W. *Özel Gereksinimi Olan Öğrenciler İçin Öğretim Stratejileri* (Çev. Ed. Ş. Y. Özkan). Ankara: Nobel Yayıncılık, 2014.
- Yavuz, Canan. Okul Öncesi Eğitimde Kaynaştırma Eğitimi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi, 2005.
- Yıkılmış, Ahmet - Şahbaz, Ümit - Peker, Sevinç. “Hizmetiçi Eğitim Programlarının Öğretmenlerin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi”. *V. Özel Eğitim Günleri*. Eskişehir: Karatepe Yayınları, 1997.